

Imants Eglītis. Gaismas dinamika

TEKSTS INGA BUNKŠE, MG. ART ATTĒLI IMANTA EGLIŠA ARHĪVS

«**M**ēs te neesam atnākuši jūs gaidīt!» esot teicis dizainers Imants Eglītis (28.08.1930), kad sava pirmā «Jūras pērles» apmeklējuma laikā sagaidījis nokavējušos Jūrmalas Tirdzniecības pārvaldes vadītāju Marinu Zatoku. Iespējams, pašpārliecinātais izteikums un franču kinoaktierim līdzīgā mākslinieka šarms apbūra šerpo dāmu, no kuras baidījās pat visu pieredzējušie oficianti un mūziķi, bet, ticamāk, tā bija profesionāla varēšana un jauda, ar kādu Imants Eglītis metās darbā. Zatoka ar izbijušas šefpavāres ķērienu sajuta labu mantu. Jūrmalai kā vissavienības mēroga kūrortam bija jārupējas par pārsteigumiem saviem viesiem, un tas, ko solīja Imants Eglītis, Padomju Savienībā bija kas nedzirdēts. «Jūras pērlē» jau vairākus gadus darbojās plašajā valstī pirmais profesionālais varietē, tagad bija pienākusi iespēja iegūt priekšnesuma formātā un mērogam atbilstošu interjera ietēpju.

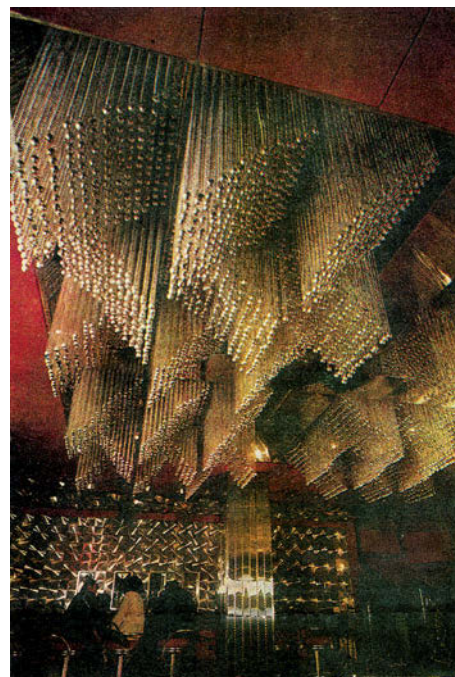
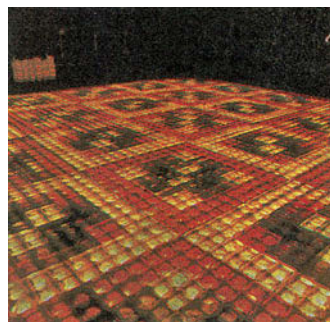
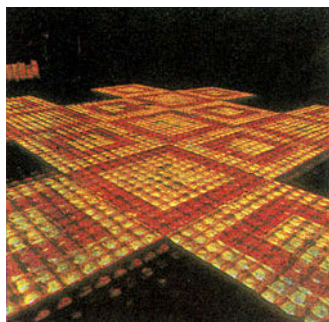
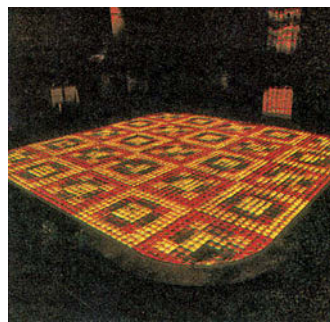
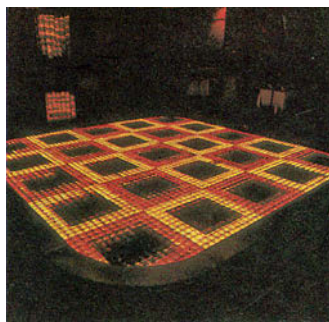
Disko ritmos pulsēja krāsaina gaisma, mirgoja deju grīda, un prožektoru zibšņos izgaismojās pustumšā telpa. Bija 1980. gads, un tikko bija atklāts restorāna «Jūras pērlē» jaunais naktslokāls. Šodien, klausoties mākslinieka Imanta Eglīša stāstos un mazliet piemiedzot acis, var iztēloties arī varietē programmas zvaigzni Laimu Vaikuli, kuras priekšnesumu ar Raimonu Paulu apsprieda vissavienības diva Alla Pugačova, ik mēnesi ciemojoties Jūrmalā. Pie blakus galdīņiem sēdēja intūristi, kā tolaik dēvēja ārvalstu tūristu grupas, padomju nomenklatūras pārstāvji, krimiķi, pie bāra grozījās prostitūtas. Mirdzošo «pērlē» brauca skatīties no visas Padomju Savienības, uz prestižo restorānu

tika vestas ārzemju valdību delegācijas. Jaunā interjera pārsteidzošākais objekts bija mirgojošā 16 m² lielā deju grīda. Materiālus nācās meklēt dažādās vietās. Spuldzes bija veikalos, atbilstošu organisko stiklu grīdai atrada armijas noliktavās. Lai izveidotu gaismas vadības sistēmu, bija vajadzīgas VEF ražotās mikroshēmas. Nācās doties vizītē pie VEF direktora, kurš mikroshēmas gan atvēlēja, bet attiecībā uz topošo projektu bija visai skeptisks un paredzēja tam vien pāris mēnešus ilgu mūžu. Tomēr Zatoka uzticējās Eglītim, un darbi varēja sākties. Kvadrātveida grīdā iemontēja 3600 bezkrāsas gaismas spuldzītes, zem organiskā stikla piestiprināja krāsainus gaismas filtrus. Sienu aiz bāra noklāja ar organiskā stikla paneļiem, kurus izvirpoja rūpniecā «Kompresors». Apgaismes sistēmu novietoja arī aiz paneļiem. Izmantojot elektroniskos aprēķinus, Imants Eglītis pats izveidoja gaismas dinamikas algoritmu. Darbā daudz palīdzēja institūta kolēģis¹ zinātnieks Aksels Bergmanis. Visas ierices un vadības pulti izgatavoja Zinātņu akadēmijas Elektronikas un skaitļošanas tehnikas institūta mehāniskajās darbnīcās vadītāja Jāņa Zāliša uzraudzībā. Rezultāts bija unikāls un vērienīgs. Grīdā bija iespēja izveidot 7000 geometriskas gaismas kompozīcijas un sienu izgaismot 25 variācijās². Gaismas kustību grīdā varēja sākt no centra, malām, pa diagonāli, plūstoši un pulsējoši. Ar vienu pogas pagriezīenu vadības pulti gaismas kustība tika pielāgota mūzikas ritmam. Gaismas spēli vadīja dators, bet to varēja veikt arī cilvēks, kas ar pulti pārvaldīja visas telpas gaismas ierices. Stilā saliedētais, funkcionālais interjers veidoja

piesātinātu asociatīvo mākslas tēlu. Varietē meitenes, dejojot uz mirgojošās grīdas, kļuva par zvaigznēm, bet gaismas spēļu «zvaigžņu putekļus» skatītāji no prāta nevarēja izpurināt vēl ilgi.

Septiņdesmitajos gados valdīja spožā diskotēku ēra, un Amerikas megapolēs viens pēc otra tika atklāti grezni disko klubi. Prestižākajos izstrādāja sistēmas, ar kurām varēja mainīt apgaismojumu atbilstoši mūzikas ritmam un intensitātei. Pasaulē zināmākais, neapšaubāmi, ir skandalozais Ņujorkas naktsklubs «Studio 54», kas durvis vēra 1977. gadā. Līdzīgi kā «Jūras pērlē» arī «Studio 54» varēja iekļūt tikai ar ielūgumiem vai protekciju, tomēr salīdzināšanas vērtā bija grīda. Pazīstamie teātra dizaineri Džulzs Fišers (Jules Fisher) un Pauls Marants (Paul Marantz), izmantojot teātra dekorāciju slīdes, klubā izveidoja kustīgu deju grīdu. Lielākais pārsteigums bija tās mainīgais apgaismojums ar 400 efektiem, kurus veidoja parastās un krāsainās lampiņas.³ Amerikas klubiem bija vieglāk, jo sāncensība lika meklēt aizvien jaunus un jaunus risinājumus, savukārt Imantam Eglītim savu unikālo darbu vajadzēja radīt, vien sekojot idejai un iedvesmojoties no pāris ārzemju žurnālos redzētām fotogrāfijām.

Interese par laiku, kustību, gaismu visos laikos veicinājusi pārsteidzošus atklājumus. Kā materiālu izmantojot gaismu, radīti fenomenāli objekti. Slavenākais 20. gadsimta pirmās puses veikums droši vien ir Tomasa Vilfreda (Thomas Wilfred)⁴ izgudrotās gaismas ērģeles «Clavilux» (1919), kuru radītā vizuālā mūzika «Lumia» bija tik iespaidīga, ka skatītājus ievēda transam līdzīgā stāvoklī.

*Jūrmalas restorāna
«Jūras pērle» (1980)
pārsteidzošākais
objekts bija
mirgojošā 16 m²
lielā deju grīda
ar 3600 spuldzītēm.*

Veikala «Tik-Tak»
(1987) interjera
kompozīcijas pamats
bija astoņstūris.

Daudzi noteikti ir redzējuši filmu «Dzīvības koks»⁵, kurā «Lumia» izmantots kā iespaidīgs vizuālais efekts.

Kā kinētiskās mākslas atzars 50. gados radās gaismas kinētiskā māksla jeb *lumino kinetic art*, kuras galvenie izteiksmes līdzekļi bija gaisma un kustība. Bija viena būtiska pazīme, kas to atšķīra no kinētiskās mākslas⁶, - tas bija elektronisko programmu izmantojums⁷. Apvienojot mākslas estētiskās prasības un datora iespējas, radās jauni mākslas darbi, kuriem bija raksturīga gaismas dinamika. Terminu «gaismas dinamika» 1957. gadā pirmo reizi lietoja par kibernetiskās mākslas tēvu dēvētais Nikolass Šofers (Nicolas Schöffer)⁸. Viņa darbs «CYSP 1» (1956) tiek uzskatīts par pirmo kibernetiskās mākslas piemēru, kurā izmantots elektroniskais aprēķins (izstrādāts kompānijā «Philips»). Mākslas darbi, kuros izmantotos algoritmus rada paši mākslinieki, tiek piešķaitīti algoritmu mākslas veidam, un tā aizsākumi meklējami 20. gs. 60. gadu sākumā. Ari Latvijā pirmie darbi gaismas dinamikas vai gaismas kinētikas laukā jau bija radīti, bet vienota termina, kā šos mākslas darbus saukt latviski, nav vēl joprojām. Gaismas un kinētikas problēmas plašāk atklājās izstādē «Forma. Krāsa. Dinamika»⁹. Izstādes mākslinieku V. Celma, A. Riņķa un A. Krūmiņa

darbus tehnoloģiski darbināja elektromehāniskās iekārtas. Pirmie gaismas dizaina objekti, kurus vadīja speciālas elektroniskās programmas, sabiedriskajā interjerā tika realizēti 70. gadu beigās. Piemēram minama audiovizuālā siena Daugavpils celtnieku klubā (1978), kurā gaisma un skaņa automātiski sinhronizējās¹⁰, kā arī Rīgas dzelzceļa stacijas pulksteņa torņa gaismas ierīce. Abu darbu autors ir mākslinieks Jānis Krievs. Imantu Egliti vienmēr interesējusi gaisma, telpa, laiks, ritms un dinamika. Ar izcilām atzīmēm beidzis Rīgas Industriālo politehnikumu, pēc armijas mācījies Latvijas Valsts universitātes Enerģētikas fakultātē, apvienojot to ar darbu Rīgas Radiorūpniecības konstruktora birojā (1949–1960). Talantīgo jaunekli ātri ievēroja un māksliniecisko domāšanu iegroziņa kolēģi Voldemārs Slava (1908–1997) un Ādolfs Irbīte (1910–1983). Izglītību Imants Eglītis turpināja LVMA mākslinieciskās konstruēšanas vakara kursos (1969–1973). Par topošā dizainera zināšanām fizikā un tehnisko varēšanu liecināja darbs krāsu mācībā. Uz balta apļa dažādos virzienos uzvilktas melnas atšķirīga platuma svītras, un aplis piestiprināts motoram. Aplim griežoties, radās krāsainuma efekts, krāsa mainījās atkarībā no rotācijas ātruma. Ierīci, kas bijusi ievietota glieti apdarinātā koka

kastē ar stikla lodziņu, nācis skatīties pat rektors Leo Svemps.

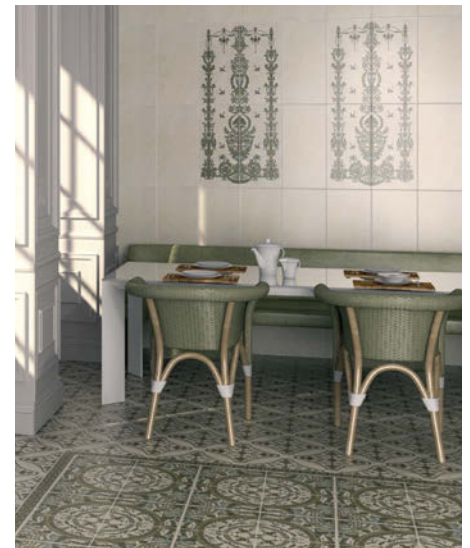
Jau esot Zinātņu akadēmijas ESTI darbinieku rindās, izstrādāts zinātniski tehniskās aparatūras, oriģinālu akustisko sistēmu, sarunu iekārtu dizains¹¹, tam sekoja atzinība 5. republikas dizaina izstādē - par «vienotu stilu radiodizainā» (1977). Ari 6. republikas dizaina izstādē (1981) Imants Eglītis saņēma laureāta titulu unikālā dizaina jomā par «daudzprogrammu elektrokinētiskajiem objektiem» restorānā «Jūras pārle»¹². Pēc veiksmīgi iesāktās sadarbības ar Jūrmalas Tirdzniecības pārvaldi sekoja citi pasūtījumi. Turpat Jūrmalā, Pumpuru bārā «Cabourg»¹³, Imants Eglītis izveidoja apaļu gaismas grīdu (1981), gaismas kinētiskie objekti papildināja arī restorāna «Oriens» interjeru (1989). Ari tur gaismas kustību vadīja īpaši izstrādāti algoritmi. Jūrmalas restorānu biznesa plauka un zēla, un turpmākais ceļš bija skaidrs - jāiekaro pasaule. Tā kā robeža uz Rietumiem bija ciet, bija jādodas austrumu virzienā, un, ja reiz doties, tad cik tālu vien iespējams. Jūrmalas Tirdzniecības pārvalde iecerēja pilsētā izveidot ķīniešu restorānu, savukārt Šenjanā - pilsētā ar 4 miljoniem iedzīvotāju - uzbūvēt latviešu restorānu. Imants Eglītis kopā ar Jūrmalas pilsētas delegāciju devās

komandējumā, lai noskatītu vietu jaunajam objektam. Kaut arī grandiozie plāni izjuka, jo mainījās sistēma, tie tomēr liecināja par padomju saimniekošanas vērienu. Tikmēr «Jūras pērles» slava bija izskanējusi visā Padomju Savienībā, un Imants Eglītis istenoja projektu Viļņā, kur restorānam «Ritmas» tapa divreiz lielāka gaismas kinētikas deju grīda nekā «Jūras pērlē» (4x8 metri, 1982), tāpat tika izstrādāts interjers Susumanas un Omsukčanas pilsētas restorānos Magadanas apgabalā (1989). Te vēriens bija pavisam cits - restorānā «Mardžot» tikai viena lustra vien bija 2,4 m diametrā ar 96 lampiņām. Gaismas kinētika noteica interjeru arī valdības vasarnīcā Sočos, kurā bija paredzēta Mihaila Gorbačova tikšanās ar Mārgaretu Tečeri.

80. gados Imants Eglītis radīja arī daudzu sabiedrisko vietu interjera un vides reklāmas jaunievedumus. Ikviens ridziniēks pamanīja jauno kinoteātra «Palladium» uzrakstu - tas zaigoja sarkanas, zaļas, dzeltenas un baltas krāsas kombinācijās, kuras koordinēja datorprogramma (1989). Mākslinieks bija veikala RLC nosaukuma¹⁴ autors (1986) - to veidoja elektriskās ķēdes sastāvdaļu apzīmējumu burti (pretestība, induktivitāte, kapacitāte). Kad nosaukums bijis jāapstiprina izpildkomitejā, kāds ieteicis, ka tas gan ir labs - Rīga, Latvijas, centrs. Pircējus pievilināja modernā veikala reklāma - burtveida gaismas kastēs skrēja dzeltenu, sarkanu, zilu un baltu lampiņu gaismas.

Veikalam «Tik-Tak» (1987) Imants Eglītis projektēja gan interjeru, gan gaismas kinētiskos elementus. Interjera kompozīcijas pamats bija astonstūris, kas atkārtojās stendos, gaismas ķermeņos un flīžu salikumos uz grīdas. Atsevišķi stāvošajās vitrinās izvietotos pulksteņus varēja apskatīt no visām pusēm - arī tas bija jaunums veikalu interjerā. Originalitāti nodrošināja askētisms, funkcionalitāte un dinamiskas gaismas objekti iekšējās durvīs, viens no tiem - pulkstenis. Tā ciparnīcas 60 iedaļas bija izgatavotas no cilindriskiem organiskā stikla elementiem, kurus no apakšas izgaismoja lampiņas. Ar sekundes intervālu iedegās katra nākamā iedaļa, skaitot sekundes, minūtes un stundas, un katrs laika nogrieznis iezīmējās savā krāsā. Veikalu Ļeņina ielā, tagad Kaļķu ielā Vecrīgā, brauca filmēt no Maskavas, atzīstot to par labāko tā laika pulksteņu veikala interjeru Padomju Savienībā.

Sekoja interjera izstrāde firmas «Zenīts» veikaliem Saratovā (1989) un Rīgā (1990), kā arī firmas «Orbita» veikalam Sočos (1991). Krievijā darba bija daudz, Imantu Eglīti aicināja pat pārcelties uz Maskavu, bet tur, kā atceras mākslinieks, «domāšana gāja caur alkoholu», kas viņam nebija pieņemami. Rakstā pieminēti tikai daži Imanta Eglīša darbi. Laikiem mainoties, projekta līmeni

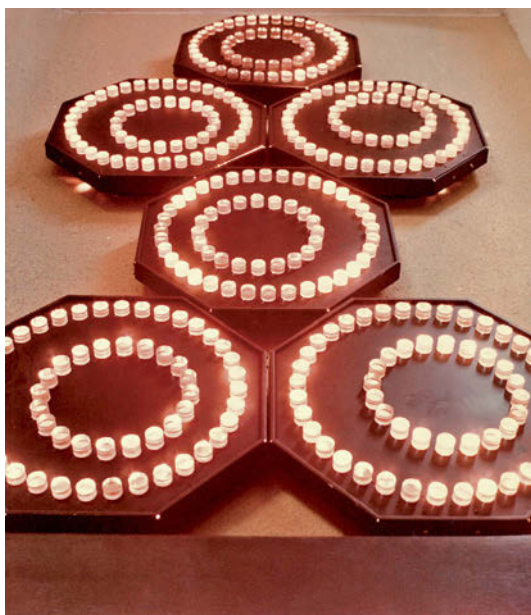
Salona adrese:
 Ģertrūdes ielā 10/12, Rīgā
 Tālrunis: +371 67795260
 balticsinfo@kerama-marrazzi.com

Operatīva piegāde no noliktavas Rīgā

www.kerama-marrazzi.com
 www.facebook.com/kerama.marrazzi.baltics

Jūrmala, Pumpuru bārs
«Cabourg» (1981).

palikusi vērienīga iecere ar hidrauliski paceļamu gaismas grīdu deju zālei Mālpilī (1989-1992). Viena no grandiozākajām pēdējā laika idejām ir interjera projekts viesnīcai «Medzābaki», pie kura strādāts 14 mēnešus un kurā projektētas visas eksterjera un interjera detaļas līdz pat gultas pārklājiem un flizēm tualetē. Tātad mākslinieka prāts ir mozs vēl aizvien.

80. gados Imanta Eglīša realizētie gaismas kinētiskie objekti joprojām pārsteidz ar vērienīgumu un laikmetīgumu. Tas liecina, ka mākslinieka radošumam nav laika robežu, mūsdienās vienīgās izmaiņas ir devuši jaunie materiāli un tehnoloģijas, bet progresu visos laikos virza cilvēka prāts. ▀

1 Imants Eglītis tolaik strādāja par LPSR ZA Elektronikas un skaitļošanas tehnikas institūta (ESTI) galveno konstruktoru (1960-1980). No darba institūtā aizgāja, pieaugot ligumdarbu skaitam. **2** Opule, V. Unikālais dizains // Latvijas dizains. - Rīga, 1984., 77. lpp. **3** Abercrombie, S. Ron Doud. Studio 54 // Contract Interiors. - 1977., Nr. 11., 69. lpp. **4** Dāņu mākslinieks, dzimis 1889. gadā Dānijā, miris 1968. gadā Ņujorkā. **5** Režisors Terens Maliks, Dzīvības koks / Tree Of Life. 2011. **6** Kinētiskajā mākslā tiek izmantota mehāniskā vai elektromehāniskā kustība. Izm. Busch, Julia M. A Decade of Sculpture: The 1960s. - USA, Associated University Presses Inc, 1974., 40. lpp. **7** Popper, F. Origins and development of kinetic art. - New York Graphic Society, 1968., 170. lpp. **8** Turpat, 135. lpp. **9** Izstāde notika Pēterbaznīcā 1978. gada decembrī un 1979. gada janvārī. **10** Opule, V. Unikālais dizains // Latvijas dizains. - Rīga, 1984., 76. lpp. **11** Radioelektronikas kompleksi «Santa», «Viktors» (1977), pastiprinātāji «Ex-5055», (1977), «Ex-10054» (1979), «EXL-8880», daudzabonentu sarunu iekārta «Interfons-10M» (1979) un daudzi citi. **12** Lācis M. Latvijas dizaina hronika // Latvijas dizains. - Rīga, 1984., 116. lpp. **13** Nosaukums franču valodā, sadzīvē bāru dēvēja par Kabūru. **14** Veikals RLC atradās Tērbatas un Ģertrūdes ielas krustojumā.

SUMMARY

IMANTS EGLĪTIS. DYNAMICS OF LIGHT

Coloured lights throb in disco rhythms, dancing floor flickers and floodlights illuminate the room. It is the year 1980, and the nightclub of restaurant Jūras Pērle has just been opened in Latvian seaside resort Jūrmala, popular in the USSR. Listening to the stories told by Imants Eglītis (1930), one may visualize the stars Raimonds Pauls and Alla Pugachova together with the new cabaret diva Laima Vaikule. The most surprising interior decoration object was its 16 sq.metres large dancing hall with 3600 colourless bulbs placed under organic glass and coloured light filters. Lighting system was installed behind bar wall's glass panels, too. Its designer Imants Eglītis, with the help of a colleague Aksels Bergmanis from the Institute of Electronics and Computing Systems of the Academy of Sciences of Latvian SSR, created an algorithm of light dynamics using electronic calculations. It was possible to program 7000 geometric light compositions for the floor and light up the wall in 25 variations. Movement of light in the floor could to be started from centre, sides, along diagonal, and be made floating or pulsing. With a single turn of a button in control panel speed of light movement could be differentiated and adapted to various music rhythms. The play of light was managed by a computer, but it could be controlled also by a light manager who ran all light equipment from control panel. Functional single-style interior induced a satiated associative image of art. Cabaret girls who danced on the flickering dance floor became stars, and stardust created by the play of light covered the minds of spectators for a long time. In 1970s the world was ruled by the bright era of discotheques. Most famous example of illuminations in this area is alternating floor lighting with 400 variations formed by both usual and coloured bulbs in New York's nightclub Studio 54 (1977). In America it was easier because competition always urged to look for new approaches; here, Eglītis had to create his unique work gaining inspiration only from pictures seen in foreign magazines. In Latvia the first works in the area of light kinetics revealed themselves in the exhibition titled «Form. Colour. Dynamics» in St.Peter's Church (1978) with works by V.Celms, A.Riņķis and A. Krūmiņš. The first light design objects were an audio-visual wall in Daugavpils' Club of Construction Workers (1978) and a light instrument of Riga railway station's tower clock (1980) designed by Jānis Krievs. In the USSR Imants Eglītis carried out projects in Vilnius (dance floor of restaurant Ritma with area of 4x8 metres (1982), Magadan (chandelier of restaurant Mardžot with diameter of 2.4 metres and 96 bulbs, 1989). Eglītis designed shops of company Zenit in Saratov (1989) and Rīga (1990). Light kinetics was part of interior also in Mikhail Gorbachev's summer house in Sochi etc. INGA BUNKŠE